

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

**TÌM HIỂU MÚA TÍN NGƯỠNG THEN
CỦA NGƯỜI TÀY Ở HUYỆN TRẦN YÊN,
TỈNH YÊN BÁI**

**Khóa luận tốt nghiệp cử nhân văn hóa
Ngành: Văn hóa dân tộc thiểu số**

Sinh viên thực hiện: Hoàng Thị Thiện

Giảng viên hướng dẫn: PGS.TS. NSND Nguyễn Ngọc Canh

HÀ NỘI - 2010

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành được bài viết này tôi đã nhận được sự giúp đỡ, hướng dẫn tận tình của thầy Lê Ngọc Canh cùng các thầy cô trong khoa Văn hoá Dân tộc Thiệu số.

Trong quá trình làm đề tài tôi còn nhận được sự giúp đỡ của Trung tâm Văn hoá Tỉnh Yên Bái, trường Cao Đẳng Văn hoá Nghệ thuật và Du lịch tỉnh Yên Bái, Thư viện tỉnh Yên Bái, phòng Văn hoá Thông tin huyện Trấn Yên, các nghệ nhân và quần chúng nhân dân huyện Trấn Yên đã cung cấp những tư liệu quý báu giúp tôi hoàn thành khoá luận này.

Do thời gian không nhiều và trình độ hiểu biết có hạn nên không tránh khỏi những thiếu sót rất mong nhận được sự đóng góp quý báu của thầy cô và các bạn để bài viết được hoàn thiện hơn.

Nhân đây, cũng bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc và lời cảm ơn chân thành tới các thầy cô giáo đặc biệt là PGS.TS.NSND Lê Ngọc Canh, các quý cơ quan và bạn bè đã giúp đỡ đồng viên tôi hoàn thành khoá luận này.

Xin chân thành cảm ơn!

BẢNG QUY ƯỚC VIẾT TẮT

Nxb: Nhà xuất bản

PGS: Phó giáo sư

TS: Tiến sĩ

NSND: Nghệ sĩ nhân dân

CNXH: Chủ nghĩa xã hội

XHCN: Xã hội chủ nghĩa

MỤC LỤC

A. PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Tình hình nghiên cứu đề tài	1
3. Mục đích nghiên cứu.....	2
4. Phạm vi và đối tượng nghiên cứu	2
4.1. Phạm vi nghiên cứu	2
4.2. Đối tượng nghiên cứu.....	3
5. Phương pháp nghiên cứu	3
5.1. Phương pháp nghiên cứu liên ngành.....	3
5.2. Phương pháp sưu tầm điền dã	3
5.3. Phương pháp hệ thống phân loại.....	3
6. Đóng góp của khóa luận	3
7. Bố cục của luận văn.....	4
B. PHẦN NỘI DUNG	
Chương 1	
Khái quát về môi trường sinh tụ và văn hóa tộc người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái.....	5
1.1. Môi trường sinh tụ của tộc người Tày ở huyện Trấn Yên.	5
1.1.1. Thiên nhiên huyện Trấn Yên.....	5
1.1.2. Vài nét về kinh tế huyện Trấn Yên	9
1.2. Vài nét về văn hóa tộc người Tày ở huyện Trấn Yên	11
1.2.1. Nguồn gốc lịch sử tộc người	11
1.2.2. Văn hóa vật chất.....	12
1.2.3. Văn hóa tinh thần	17
1.2.4. Văn hóa xã hội.....	20

Chương 2

Múa tín ngưỡng then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái ...	27
2.1. Múa tín ngưỡng Then của dân tộc Tày.....	27
2.2. Nguồn gốc múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên.	29
2.3. Môi trường trình diễn múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên	38
2.4. Các loại múa tín ngưỡng trong Then của người Tày ở huyện Trấn Yên....	39
2.4.1. Tổ khúc múa dâng lễ vật lên Ngọc Hoàng.....	40
2.4.2. Tổ khúc múa mời Ngọc Hoàng xuống trần gian chơi.....	50
2.4.3. Múa châu quạt.....	57
2.5. Đạo cụ trong múa then	59
2.6. Âm nhạc trong múa then	63
2.7. Trang phục múa trong then.....	63
2.8. Đặc điểm múa tín ngưỡng Then Tày ở huyện Trấn Yên.....	64
2.8.1. Đặc điểm múa với đạo cụ.....	64
2.8.2. Đặc điểm về động tác múa chân còn hạn chế	65
2.8.3. Đặc điểm về động tác tay là chính.....	66
2.8.4. Đặc điểm múa trong không gian thiêng,.....	66
2.8.5. Yếu tố ngẫu hứng, độc diễn.....	67
2.8.6. Đặc điểm múa hát kết hợp	67
Chương 3: Bảo tồn, kế thừa và phát huy nghệ thuật múa tín ngưỡng then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái	70
3.1. Những giá trị của nghệ thuật múa tín ngưỡng then Tày.....	70
3.1.1. Giá trị văn hóa	70
3.1.2. giá trị xã hội.....	71
3.1.3. Giá trị giáo dục nhận thức.....	72
3.1.4. Giá trị nghệ thuật, thẩm mỹ.....	73

<i>3.2. Những định hướng cho việc bảo tồn, kế thừa và phát huy múa tín ngưỡng Then Tày ở huyện Trấn Yên.....</i>	<i>75</i>
<i>3.3. Thực trạng hoạt động văn hóa, văn nghệ của huyện Trấn Yên.....</i>	<i>77</i>
<i>3.4. Một vài đề xuất cho việc khôi phục, bảo tồn và phát huy nghệ thuật múa tín ngưỡng then của người Tày ở huyện Trấn Yên</i>	<i>79</i>
<i>3.4.1. Phát huy nghệ thuật múa tín ngưỡng then Tày.....</i>	<i>81</i>
<i>3.4.2. Một số kiến nghị, biện pháp cho việc bảo tồn và phát huy nghệ thuật múa tín ngưỡng then Tày ở huyện Trấn Yên</i>	<i>84</i>
C. PHẦN KẾT LUẬN.....	93
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	95
PHỤ LỤC	97

A. PHẦN MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong sinh hoạt cộng đồng thời đại mới có nhiều biến đổi, nhiều dòng văn hóa du nhập nên sự giao lưu văn hóa là đương nhiên xảy ra. Trong tình hình đó, vấn đề bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa dân tộc là vấn đề cần được bàn luận và có định hướng nếu không sẽ nhanh chóng mai một đi, những giá trị ấy sẽ tuôn theo dòng chảy của thời gian.

Đối với người Tày, việc bảo tồn và phát huy các giá trị bản sắc văn hóa dân tộc là một vấn đề đòi hỏi cấp thiết. Đặc biệt là tín ngưỡng Then Tày hàm chứa bản sắc văn hóa đặc trưng của văn hóa Tày. Nó tham gia vào mọi lĩnh vực của đời sống tâm linh người Tày, trong đó có nghệ thuật múa tín ngưỡng Then có vị trí quan trọng trong việc bảo lưu, phát huy tín ngưỡng Then trong sinh hoạt văn hóa cộng đồng.

Nghiên cứu múa tín ngưỡng Then Tày nhằm góp phần xây dựng đời sống văn hóa ở địa phương, ở các vùng đồng bào dân tộc thiểu số phát triển lành mạnh. Đó cũng chính là góp phần xây dựng và phát huy các giá trị văn hóa tộc người, làm giàu thêm nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc văn hóa dân tộc.

2. Tình hình nghiên cứu đề tài

Về múa tín ngưỡng Then của người Tày trước đây đã có một số công trình tài liệu nghiên cứu, đề cập đến như:

- Máy vấn đề về Then Việt Bắc, Nông Văn Hoàn, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội 1978.
- Múa tín ngưỡng dân gian Việt Nam, PGS. TS. NSND Lê Ngọc Canh, Nxb Khoa học xã hội, H, 1989.
- Múa dân gian các dân tộc Việt Nam, Lâm Tô Lộc, Nxb Văn hóa Dân

Tộc, Hà Nội, 1991.

- Then một hình thức biểu diễn nghệ thuật tổng hợp của dân tộc Tày – Nùng, Nxb Văn hóa Dân tộc, 1978.

- Múa dân gian Bắc Bộ, Thạc sỹ Phạm Thị Điền, Nhà xuất bản Văn hóa Dân tộc, Hà Nội 2000.

Song chuyên đề chuyên sâu về múa Then còn nhiều hạn chế. Do đó, người viết khóa luận này muốn đề cập, nghiên cứu, sưu tầm về vai trò, ý nghĩa, đặc điểm của múa tín ngưỡng Then Tày nhằm góp phần bảo lưu các giá trị văn hóa của múa Then và tín ngưỡng Then Tày là vấn đề cấp thiết của xã hội nói chung, của văn hóa Tày nói riêng.

Với những lí do trên, với những tính cấp thiết trên người viết lựa chọn đề tài ***“Tìm hiểu múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái”***.

3. Mục đích nghiên cứu

Khóa luận tập trung nghiên cứu, tìm hiểu về:

- Những giá trị, đặc điểm của múa tín ngưỡng Then Tày.
- Bước đầu quy nạp những thể loại múa trong tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái.
- Đề xuất một số phương pháp bảo lưu, kế thừa, phát huy nghệ thuật múa tín ngưỡng Then trong sinh hoạt văn hóa cộng đồng dân tộc Tày.

4. Phạm vi và đối tượng nghiên cứu

4.1. Phạm vi nghiên cứu

Với yêu cầu khóa luận thì phạm vi nghiên cứu được giới hạn nhất định, nên phạm vi nghiên cứu của khóa luận là: Múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái. Tuy nhiên, múa tín ngưỡng Then Tày được phổ biến ở toàn cộng đồng người Tày ở khắp mọi nơi.

4.2. Đối tượng nghiên cứu

Nghiên cứu những điệu múa tồn tại trong sinh hoạt múa tín ngưỡng Then và một số loại hình nghệ thuật khác có liên quan đến múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái.

5. Phương pháp nghiên cứu

Để tiếp cận đối tượng nghiên cứu của mình người viết khóa luận đã sử dụng những phương pháp sau:

5.1. Phương pháp nghiên cứu liên ngành

Múa tín ngưỡng Then có liên quan đến văn học, phong tục, tập quán, lễ nghi, hát, âm nhạc, tộc người...

5.2. Phương pháp sưu tầm điền dã

Đi thực tế tại địa phương thuộc phạm vi nghiên cứu để tiến hành khảo sát thực địa bằng cách phỏng vấn, nghi chép, quay phim, chụp ảnh để làm cơ sở cho việc thực hiện luận văn.

5.3. Phương pháp hệ thống phân loại

Muốn tìm hiểu nguồn gốc, đặc điểm giá trị điệu múa còn tồn tại trong tín ngưỡng Then của người Tày nên cần thiết phải phân loại.

6. Đóng góp của khóa luận

Bước đầu phác thảo diện mạo múa tín ngưỡng Then của người Tày.

Xác định những đặc điểm giá trị múa tín ngưỡng Then của người Tày.

Đề xuất một số phương pháp bảo lưu, phát huy múa tín ngưỡng Then trong thời đại mới.

7. Bố cục của luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận, mục lục, tài liệu, tham khảo, khóa luận gồm 3 chương:

Chương 1: Khái quát về văn hóa và tộc người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái

Chương 2: Múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái

Chương 3: Một số đề xuất, kiến nghị cho việc bảo tồn và phát huy nghệ thuật múa tín ngưỡng Then của người Tày ở huyện Trấn Yên, tỉnh Yên Bái.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Toan Ánh. *Phong tục Việt Nam: Thờ cúng tổ tiên*. Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 1985
2. Triều Ân, Hoàng Quyết. *Từ điển thành ngữ dân tộc Tày*. Nxb Văn hóa Dân Tộc, Hà Nội, 1996
3. Lê Ngọc Canh. *Khái luận nghệ thuật múa*, Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội, 1997
4. Lê Ngọc Canh. *Múa tín ngưỡng dân gian Việt Nam (Một số dân Tộc)*, Nxb Khoa học xã hội, H, 1998
5. Nông Quốc Chấn. *Then một hình thức biểu diễn nghệ thuật tổng hợp của dân tộc Tày – Nùng. Một vấn đề về then Việt Bắc*. Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 1978
6. Tuấn Dũng, Hoàng Quyết. *Phong tục tập quán dân tộc Tày ở Việt Bắc*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1978.
7. Bé Viết Đăng. *Các dân tộc Tày – Nùng ở Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 1992
8. Phạm Thị Điền. *Múa dân gian Bắc Bộ*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 2000
9. Nông Văn Hoàn. *Bước đầu nghiên cứu về then Việt Bắc. Một vấn đề về then Việt Bắc*. Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 1978
10. Đinh Gia Khánh. *Trên đường tìm hiểu văn hóa dân gian*. Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1989
11. Vũ Ngọc Khánh (Chủ biên), *Văn hoá tín ngưỡng Tày Nùng*, Viện nghiên cứu văn hoá dân gian, Hà Nội, 1997
12. Hà Văn Lô, Hà Văn Thư. *Văn hoá Tày Nùng*, Nxb Văn hoá, H, 1984
13. Lâm Tô Lộc. *Múa dân gian các dân tộc Việt Nam*. Nxb Văn hóa

Dân tộc, Hà Nội 1991

14. Hoàng Nam. *Bước đầu tìm hiểu văn hóa tộc người Việt Nam*. Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 1998

15. Nông Thị Ninh. *Nét chung và riêng của âm nhạc trong diễn xướng Then Tày Nùng*, Viện Âm nhạc, H, 2004.

16. Ngô Đức Thịnh. *Then - Một hình thức saman giáo của dân tộc Tày ở Việt Nam*, Tạp chí Văn hoá Dân gian, số 4, H, 2006.

17. Hoàng Tuấn. *Âm nhạc Tày*, Nxb Âm nhạc, H, 2000.

18. Đoàn Thị Tuyên. *Then một hình thức sa man giáo*. Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, số 2/ 2000, tr 39

19. Nguyễn Thị Yên. *Then Tày*, Nxb Khoa học Xã hội, 2006.

20. Ban chỉ đạo hội đại biểu các dân tộc thiểu số Việt Nam. *Cộng đồng các dân tộc Việt Nam*. Nxb Giáo dục Việt Nam.